

Sheri'etning Qiyinchilik Waqtida Asanliq Bérishi

Bilimxumar
2014-yili 5-ayning 2-küni

Men bu maqalida Yasir Qazining «Qiyinchilik asanliq yaritip béridu» (**Difficulty begets ease**) dégen léksiýisining mazmunini tonushturimen [1]. Yasir Qazi bu léksiýini 2013-yili 6-Dékabr (Jüme) küni Amérikaning Ténnisi Shtati Memfis shahridiki «Memfis Islam Markazi» da Xutbe bergende sözligen. U küni Memfis shahrida qar qattiq yéghip ketken bolup, eshida u yerdiki Musulmanlarga meschitke kélish qiyin'gha toxtap qalsa, bu Jüme namizigha kelmeslikni uqturush qilghan. Emma kün chüsh bolghanda hawa bir az yaxshilinip, yene nurghun kishiler bu kündiki Jüme namizigha kelgen. Shuning bilen Yasir Qazi u küni mezkur témini tallap sözligen.

Men bu maqalining asasiy qismida peqet Yasir Qazining léksiýisidiki mazmunlarnila tonushturimen. Eger öz pikrimni qoshup qoyushqa toghra kelse, uni «**lawe**» sheklide kirgüzimen.

Töwendikisi Yasir Qazining léksiýisidiki mazmunlar.

1. Xeterlik Waqitta, Bixeterlik Ibadettin Muhim

Sheri'et bizge mundaq bir nersini deydu: Azabliq we xeterlik waqitlarda, kolléktip ibadet qilish bilen sélishturghanda, bizning bixeterlikimiz muhimraq orun'gha ötidu.

Sheri'et qanunliri mundaq bir prinsip asasigha qurulghan: «Qiyinchilik asanliq tughdurup béridu». Eger turmush sizge her xil qiyin ötkellerni peyda qilsa, Allah sizge ishlarni asanlashturup béridu. Bu bizning fiqhi qanunlirimizdiki 5 prinsipning biri. Bizning fiqhimizda «prinsip» yaki «qa'ide» dep atilidighan bir nerse bar bolup, bizde ashundaq asasiy prinsiplardin jem'iy beshi bar. Hemme fiqhilar ashu 5 prinsiplarni chörnidigen halda meydan'gha kelgen. U 5 prinsiplarning biri «Qiyinchilik asanliq tughdurup béridu» dégendin ibaret. Buning menisi, siz hayatta duch kelgen qiyinchiliqning derijisi öskenséri ashundaq ehwalgha mas kélidighan fiqhi qanunlarning telepliri munasip halda yéniklitilidu. Bu qa'ide Qur'an bilen Sünettiki intayin köp pakitlarga asasen keltürüp chiqirilghan.

Allah Qur'anda mundaq deydu: «**Allah silerge asanliqni xalaydu, teslikni xalimaydu (süre beqere 185-ayetning bir qismi)**». Démek, Sheri'etning nishani süpitide Allah bizge teslikni keltürüp chiqirishni xalimaydu. Allah Qur'anda yene mundaq deydu: «**Allah héchkimni taqiti yetmeydighan ishqa tekliq qilmaydu (süre beqere 286-ayetning bir qismi)**». Bu süre Beqerediki bir dangliq ayet bolup, bu ayet Qur'anda jem'iy oxshimighan 5 yerde uchraydu. Buning menisi, Allah héchkimni özi chidashliq bérelmeydighan, yaki özi kötürelmeydighan derijidiki qiyinchiliqning ichige ekirip qoymaydu, dégendin ibaret. Allah insanning könglige özi jismaniý jehettin berdashliq bérelmeydighan derijidiki qiyinchiliqni tughdurup bermeydu. Allah sizge özingiz bir terep qilalmaydighan derijidiki qiyinchiliqni peyda qilip bermeydu. Meyli siz hayatingizda qandaq müshküllüklerge duch kéling, qandaq sinaqlargha duch kéling, Allah sizni hergizmu sizning iqtidar-imkaníyetliringiz we imaningiz berdashliq bérelmeydighan derijide sinimaydu. Eger sizde u sinaqlargha berdashliq bergüdek imkaníyet bolmaydiken, Allah sizni hergizmu undaq sinaqlargha qoymaydu. Yuqiridiki ayet Allahning bu jehettiki ultimatumu bolup hésablinidu. Allah bizdin özimizning qurbiti we imkaníyiti yar béridighan da'ire ichide özimizning éghirliqini özimizning eng yuqiri derijide kötüürüshimizni telep qilidu.

Sheyx Ibin Teymiye yuqiridiki ayetni mundaq chüshendürgen: Bu ayette Allah bizdin peqet özimiz jismaniye jehettin qilalaydighan ishlarnila qilib, özimizning iqtidar-imkaniyatining sirtidiki ishlarni qilmasliqni körsitip bergen.

Qur'anda déyilishiche, emeliyette bizge artilghan yüklerni yénikleshtürüp bérish, bizning ishlirimizni asanlashturup bérish Muhemmed Eleyhissalamgha bir wezipe qilib tapshurulghan. Muhemmed Eleyhissalamgha bérilgen bir nam (**title**) «Pütün insaniyetke rehimdilliq qilghuchi» dégen menide. Qur'anda Allah Muhemmed Eleyhissalamni mundaq teswirleydu: «**Silerning külpet chékishinglar uninggha éghir tuyulidu (süre tewbe 128-ayetning bir qismi).**» Eger u silerning zulumda qalghininglarni körse, umu azab chékidu. U silerning derd chékiwatqanliqninglarni körüşni xalimaydu.

Allah Qur'anda Muhemmed Eleyhissalamni mundaq teswirleydu: «**U ularni yaxshi ish qilishqa buyruydu, yaman ish qilishtin tosidu, ulargha pak nersilerni halal qilidu, napak nersilerni haram qilidu (süre e'raf 157-ayetning bir qismi).**»

2. Haram Ziyaniq, Halal Paydiliq

Qérindashlar, haram nersilerning hemmisi siler üçün ziyaniq. Buni bir adettiki qa'ide süpitide este saqlanglar. Bu jehette bashqiche oylashqa qet'iy yol qoyulmaydu. Allahning dégini mundaq: Bizning Muhemmed peyghembirimiz bizge peqet ziyaniq nersilernila haram qilib, peqet paydiliq nersilernila halal qilib béridu.

Söyümlük qérindashlar, sheri'ette cheklen'gen hemme nerse bizning könglimiz üçün, bizning bedinimiz üçün, we bizning wujudimiz (**mind, body and soul**) üçün ziyaniq. Shunglashqa ular haram qilin'ghan. Qur'anda déyilginidek, halal nersilerning hemmisi biz üçün paydiliq.

3. Islam --- Qiyinchiliqni Asanlashturidighan Din

«**Ularning éghir yükini yéniklitidu, ularni sélin'ghan taqaq, koyza- kishenlerdin boshitidu (yeni ulargha yüklen'gen éghir wezipilerni élip tashlaydu), (süre e'raf 157-ayetning bir qismi).**» Muhemmed Eleyhissalam bizni put-qolimizni baghlap turghan kishenlerdin azad qilidu, bizning turmushimizni asanlashturup béridu. Sheri'etning meqsiti ishlarni asanlashturush. Sheri'etning meqsiti bizge jismaniye we rohiy jehette rahatlik ata qilish. Sheri'et boyiche ish qilish bizni saghlamlashturidu, bizge rohiy jehette xushalliq élip kélidu. Sheri'et boyiche ish qilmisaq biz jismaniye jehettin azablinimiz, rohiy jehettinmu azablinimiz, bizning jem'iyitimizmu zulumgha qalidu, bizning talant égilimiz (**prodigy**) mu zeximige uchraydu. Shunglashqa bizning dinimiz asanliq bilen, mulayimliq (**gentleness**) bilen, we rahatlik bilen xarakterlen'gen.

Bir adem kélip Muhemmed Eleyhissalamdin soraydu: «Qaysi din Allah üçün eng söyümlük? » Shuning bilen Muhemmed Eleyhissalam mundaq dep jawab béridu: «**Ibrahimning dini, bu bir mulayim dindur.**» Bu sözler hedis Buxarida bar. Yeni, Allah üçün Ibrahim Eleyhissalamning dini eng söyümlüktür. Ebu Dawud hedisidimu «Bu din mulayim, chiqishqaq (**easy-going**) dindur» dégen söz bar.

4. Islam Dini --- Asan Din

Bizning arimizdiki 99 pirsent kishiler bizning dinimizni «qiyin din» dep oylaydu. Biz dinimizni qattiq din, dep oylaymiz. Biz dinimizni «bizni jazalash üçün chüshürülgen din», dep oylaymiz. Biz dinimizni

bir xil yük, dep oylaymiz. Allah Qur’anda «**Silerning peyghembiringlar silerni dümbenglardiki yüktin azad qilishqa, silerni baghlap turghan kishenlerni élip tashlashqa, silerni erkinlikke érishtürüşke ewetildi.**» deydu. Emma biz «dinimiz bizni kishenlep turuwatidu, bizni baghlap qoyuwatidu, bu din bek tes», dep oylaymiz. Allah Qur’anda «**Allah silerge asanliqni xalaydu, (süre beqere 185-ayetning bir qismi).**» deydu. Hedis Yusurda mundaq déyilgen: «Héç qandaq bir adem dinni qiyinlashturmaydu.» Qarang, din eslide qiyin emes, uni qiyinlashturidighini ademlerdur. Bizning peyghembirimiz mundaq deydu: «Eger biri dinni qiyinlashturmaqchi bolidiken, u undaq qilalmaydu.» Buning menisi din u adem üstidin qadir kélip, dinning özi qiyin din’gha özgirip qalmaydu, emma din peqet ashu ademning özi üçün qiyinliship kétidu, dégendin ibaret. Allah dinni qiyin qilip yaratmighan, dinni asan we rahatlik qilip yaratqan. Bir adem üçün dinning qiyin tuyulushi dinning qiyinliqidin bolghan emes, belki ashu ademning dinni özi üçün qiyinlashturiwalghanliqidin bolghan.

Shunglashqa, Siyre we fiqhi qa’idilerde Islamning asan yol we mulayimlik bilen ijra qilin’ghanliqigha a’it intayin köp misallar bar. Buxari bilen Muslimda mundaq bir dangliq misal bar: Melum bir Ramizan éyida, peyghembirimiz bilen sahabiler bir tekshürüşke chiqidu. Peyghembirimiz qalghanlarga «Biz hazir seper üstide bolghachqa, roza tutmisanglarmu bolidu», deydu. Eger siz Ramizan éyida seper qiliwatqan bolsingiz, roza tutmisingizmu bolidu. Buni hemmimiz bilimiz. Peyghembirimiz u qétim seperge chiqqan waqit yazning issiq künlirige toghra kelgen bolup, Ereb yérin arilining qumluqliri undaq waqitlarda intayin issip kétetti. Lékin bir qisim sahabiler peyghembirimizning gépini anglimay, yene roza tutuwatidu. Hemde ular yolda nahayiti qiyinlidu. Iptar waqti bolghanda, héliqi roza tutqan sahabilerning hemmisi hoshidin kétip qalidu. Roza tutmighan sahabiler bolsa axshimi turidighan öylerni tikip, iptar tamaqlirini teyyarlap, roza tutqanlarga tamaq béridu. Shuning bilen Muhemmed Eleyhissalam mundaq ikki ishni deydu: Birinchisi, «Seperge chiqqanda roza tutush toghra emes.» Islamni özingiz üçün qiyinlashturiwélisheqteqadarliqqa kirmeydu. Ikkinchisi, «Bügün roza tutqanlarga qarighanda, tamaq étip bergenlerge köprek ejri bérilidu.» Bu hadis nahayiti dangliq hadis bolup, uning menisi mundaq: Eger roza tutush sizning turmushingizni qiyinlashturiwétidiken, u halda sizning roza tutushingiz toghra emes.

Bu mesilide diniy ziyaliylarning pikri mundaq: Siz Ramizan éyida roza tutsingiz bolidu. Lékin, eger roza tutush sizning turmushingizni qiyinlashturiwétidiken, u halda roza tutmisingizmu bolidu. Eger siz bir kün ichide ayropilanda bir qanche sa’et uchidighan ish bolsa, u halda roza tutushni toxtatmisingizmu bolidu.

5. Qiyinchiliq Éghirlashqanséri, Sheri’etning Shertliri Yéniklitilidu

Shunglashqa biz duch kelgen qiyinchiliq köpeygenséri, Sheri’et yol qoyidighan ishlarmu köpiyidu. Buning misalliri intayin köp. Bezide birer qiyinchiliqqa duch kelgende, bir **wajip** (Islamda mejburi qilin’ghan ish) mu özgirip, wajip emes bolup qalidu. Mesilen, her bir Musulman öz ömrinde bir qétim hej qilip kélishi kérek. Emma uninggha iqtisadiy jehettin chiqinalmisa, undaq qilmisimu bolidu. Hejge bérish wajip, emma siz nahayiti éghir késelge griptar bolup qalghan bolsingiz, u wajip bolmaydu. Hejge bérish wajip, emma Mekkige baridighan yol bek xeterlik bolup qalsa, hejge bérish wajip bolmay qalidu. Burunqi waqitlarda yolda qaraqchilar köp idi. Shunga dini ziyaliylar mundaq qarar alghan: Gerche siz saghlam bolsingizmu, hemde chiqimni kötürelisingizmu, eger Mekkige baridighan seper bek xeterlik bolup qalidiken, sizning hejge bérish mejburiyitingiz bikar qilinidu. Démek, bezi ehwallar tüpeylidin bir wajip wajip emes bolup qalidu.

Bezide bir wajipning derijisi töwenlitilidu. Mesilen, biz seper qiliwatqanda namazni 4 reket emes, peqet 2 reket oqusaqmu boluwéridu.

Bezide bir ibadetning ornigha yene bir ibadetni qilsimu bolidighan bolup qalidu. Yeni, melum bir ibadetni qilish qiyinchilik keltürüp chiqiridighan ehwal astida, biz uning ornigha bashqa bir ibadetni qilsaqmu bolidu. Mesilen, taharet alidighan'gha su yoq bolup qalghanda, **teyemmum** qilsaqmu bolidu. Bu bir simwolluq taharet élish bolup hésablinidu.

Bezide ishni asanlashturush üçhün biz waqitni özgertimiz. Mesilen, bir adem nahayiti éghir késsel bolup qélip, ornidin turalmaydighan bolup qalghanda, yaki seper qiliwatqanda, **selewat** namizini birleshtürse bolidu.

Bezide haram halalgha özgirip qalidu. Qur'anda «mundaq mundaq yémeklikler haram» deydighan ayetlerdin kem dégende altisi bar. Emma siz ularni yéyishke mejburi bolup qélip, ularni yésingiz, bu gunah bolmaydu. Bundaq ehwalda haram halalgha özgiridu. Siz bir janggalning otturisida bolup, acharchiliqtin ölüp kétish xewpige duch kelgende, özi ölüp qalghan bir haywanning göshini yésingiz boluwéridu. Eslide haywanlarni qurban qilip, öltürüp yéyish kérek idi. Lékin bundaq ehwal astida özi ölüp qalghan haywanning göshini yéyish hetta bir wajip bolup qalidu. Siz öz hayatingizni saqlash üçhün uni choqum yémisingiz bolmaydu.

Qiyin ehwallarning köpligen türleri bar. Bezi qiyin ehwallar seperdin yüz bérishi mumkin. Beziliri késeldin yüz bérishi mumkin. Beziliri bashqilarning qistishidin yüz bérishi mumkin. Beziliri nachar hawarayidin yüz bérishi mumkin. Tebi'iy apet nispiy bolidu. Mesilen, Amérikining bir kochisigha héch qandaq tesir körsetmeydighan bir yamghur Medinening kochilirida qiyin hasil qilishi mumkin. Sewebi Amérikida yol yasighanda bundaq ehwallargha nahayiti yaxshi tedbir qollinilghan. Lékin Medinede undaq emes. Sheri'et mushundaq nispiylikke orun bergén. Yeni, qiyinchilik nispiy bolidu. Bir sheher, yaki bir jem'iyetke qiyinchilik bolup körün'gen ish bashqa bir sheher yaki jem'iyetke undaq körünmesliki mumkin. Bizning Sheri'et qanunlirimiz mushundaq ehwallarning hemmisige orun bergén.

Méning bu yerde yuqiriqidek misallarni élishtin meqsitim, Allahning bizge mushundaq bir güzel dinni sowgha qilghinigha minnetdarliq bildürüshtin ibaret.

6. Özingizche Ziyaliy Boluwélishqa Yol Qoyulmaydu (Do it Yourself Scholars not Allowed)

Men bu yerde chüshendürüp ötken qa'idini qollinishta, biz hemme nersini özimiz qarar qilidighan ziyaliylar (**Do it yourself scholars**) din boluwalsaq bolmaydu. Qiyinchilik bizge asanliq yaritip bérighanliqi rast. Emma siz uni bilmey turup qollansingiz bolmaydu. Siz «Bamdat namizi manga bek tes kélidiken, shunga uni etigen sa'et 8 de oquymen», désingiz bolmaydu. Buninggha hergiz yol qoyulmaydu. Sheri'ettki her bir qanun kishilerge bir az rahetsizlik élip kélidu. Bu bir heqiqet. Emma ular hergizmu siz berdashliq bérelmeydighan derijidiki qiyinchiliqlar emes. Bamdat namizini oqush üçhün seher ornidin turush asan emes, emma bu bir idiyidiki küresh bolup, hergizmu hayat-mamat kürishi emes. Bizning ashundaq küreshte bedel tölesh bedilige érishidighinimiz jennettin ibaret. Ashundaq küresh arqiliq bizning érishidighinimiz Allahning mukapatidin ibaret.

Emma siz duch kelgen küresh qizil-siziqtin ötüp ketkende (yeni chektin éship ketkende), Sheri'et «Emdi boldi, bu ishta sizni epu qilimiz», deydu. Undaqta u qizil-siziqni kim belgileydu? Uni ziyaliylar belgileydu. Bu qizil-siziqlar Sheri'ette körsitilgen, emma siz özingiz «sheyx-Gugul» (**Sheyh-Google**) we «mufti-wikipédiya» (**mufti-wikipedia**) boluwalsingiz bolmaydu. Özingizning qizil-siziqtin ötkén-ötmigenlikingizni aydinglashturuwélish üçhün, siz choqum ziyaliylarning, kesip ehilirining yénigha bérishingiz kérek.

Ilawe: Yasir Qazi öz léksiye-doklatirida «sheyx-Gugul» (**Sheyh-Google**) we «mufti- wikipédiya» (**mufti-wikipedia**) atalghulirini köp ishlitidighan bolup, uning birinchisi Guguldiki Islam dinigha a'it uchurlarni, ikkinchisi bolsa wikipédiyadiki Islam dinigha a'it uchurlarni körüş asasında özini-özi «ziyalıy» dep atıwalidighan ehwallargha qaritilghan.

Mesilen, bir janggalning otturisida taharet élishqa qarap baqayli. Yaxshi élin'ghan taharetni medhiyileydighan hadisler intayin köp. Qehritan soghuq shamal chiqwatqandimu, sizning taharet almasliqingizgha yol qoyulmighan bolup, siz choqum taharet élishingiz kérek. Emma, hediste mundaq bir mezmun bar: Sahabilerdin birining kallisi zeximlinip, bir échilip turghan yarini shekillendüridu. Shu chaghda u sugha chüshmise bolmaydu. U chaghda Muhemmed Eleyhissalam Medinede bolup, bu yarilan'ghan sahabining qéshidiki yene bir sahabe fiqh (diniy qanun) ni obdan bilmeydu. Shunga u yarilan'ghan sahabige «östengge sekrep chüshüp, sugha chüshmiseng bolmaydu», deydu. Shuning bilen kallisi yara bilen échilip qalghan bu kishi bir qehritan soghuq kéchisi östengge sekrep chüshüp, kallisini sugha chilap, shuning netijiside ölüp kétidu. Shuning bilen petiwa bergen héliqi adem Muhemmed Eleyhissalamni qattiq achchiqlanduridu. «Sen bilmey turup, némishqa petiwa berding? Sen bilmigende némishqa sorimiding? Séning bilimi bar ademdin sorishing kérek idighu?» Bu sözler hediste bar. U chaghda héliqi salametliki yaxshi sahabining taharet élishi bikar qilinmighan. Emma yarilan'ghan sahabining taharet élishi bikar qilin'ghan bolup, petiwa Bergen héliqi sahabe buni bilmeydu. Démek, bundaq ishlarda bir qizil-siziq bar bolup, ziyaliylar bu siziqlarni bilidu. Shunglashqa qiyin ehwalgha duch kelgende qandaq qilsa bolidighanliqini siz Sheri'etni yaxshi bilidighan bir ziyaliydin sorishingiz kérek.

7. Alahide Hoquq Qiyinchiliqning Derijisige Qarap Bérilidu

Bu yerdiki alahide hoquq qiyinchiliqning derijisige qarap bérilidu. Biz özimizge bérilgen alahide hoquqning derijisini özimiz östürüwalsaq, yaki da'irisini özimiz kéngeytiwalsaq bolmaydu. Mesilen, Allah bizge «**Eger sen ölüp kétish xewpige duch kelseng, toghra usulda qurbanliq qilinmay, özlükidin ölüp qalghan haywanning göshini yésengmu bolidu**», deydu. Qur'an bilen bizning ziyaliylirimiz deyduki, mushundaq ehwal astida siz u haram göshni yégende chékidin ashuruwetsingiz bolmaydu. Bu bir haram gösh. Siz uni peqet öz hayatingizni saqlap qalalighudek miqdarda yésingizla kupaye qilidu. Siz hergizmu ashqaziningizni haram gösh bilen liq tolduruwalmasliqingiz kérek. Sizning undaq qilishingizgha yol qoyulmaydu.

Qiyinchiliq yüz bergende, Sheri'etning asanlashturulush derijisini ashu qiyinchiliqning qiyinliq derijisi belgileydu. Qiyinchiliq chongraq bolidiken, asanlashturushmu chongraq bolidu. Qiyinchiliq kichikrek bolidiken, asanlashturushmu azraq bolidu. Bizning bir nachar ehwalgha qarita qayturidighan inkasimiz, ashu ehwalning nacharliq derijisige ong tanasip bolushi kérek. Qiyinchiliq yoqap ketkende, asanlashturushmu toxtitilishi kérek. Asanlashturushni toxtitish waqti kéchiktürülmesliki kérek. Mesilen, su yoq ehwal astida, biz **teyemmum** qilimiz. Emma biz sugha érishken haman, teyemmum bikar qilinidu. Eger hawa shara'iti intayin nachar bolsa, biz namazni meschitke kélip oqumisaqmu bolidu. Emma hawa shara'iti yaxshilan'ghan haman, biz namazni meschitte oqushni eslige keltürüshimiz kérek. Yéngidin Islamgha kirgen bir kishi Erechchini bilmigende Fatihe (**Fatiha**) ni In'glizche oqusa boluwéridu. Emma Erechchini öginip bolghan haman Fatiheni Erechche oqushi kérek. Bir éhtiyaj mewjut bolup turidiken, shuninggha mas haldiki asanlashturushmu mewjut bolup turidu. Emma éhtiyaj ghayib bolghan haman asanlashturushmu bikar qilinidu.

Méning yuqiridiki ishlarni sözlep olturushumdiki meqsitim, bizning dinimizning bir asan din ikenlikini, bizning dinimiz hergizmu bizning turmushimizni qiyinlashturup qoyushni meqset qilmaydighanliqini chüshendürüp qoyushtin ibaret. Allah Qur'anda mundaq deydu: «**Bu dinda séning Xudaying sen üçün héch qandaq qiyinchiliq tughdurup bermigen. Kimki bu din tesken, bu dinda cheklimler köp**

iken, deydiken, u kishi Qur'an we Sünnetning eng asosliq mezmunlirininimu oqup baqmighan, u kishi Allahning sözliri bilen qarshilashqan bolidu.» Muhemmed Eleyhissalammu mundaq deydu: «Bu din bir asan din. U menggü asan din bolup mewjut bolup turidu. Eger kimki bu dinni tes din'gha özgermekchi bolidiken, din emes, ashu kishining özi weyran bolidu.»

8. Axirqi Söz

Bir qisim qérindashlar men yazghan témining astigha qaldurghan inkaslirida néme üçün méning yalghuz Yasir Qazining léksiye-doklatlirinila tonushturup, Yüsüp Qerdawi we Mewdudi qatarliq bashqa tonulghan dini ziyaliylarning matéryallirini tonushturmaydighanliqimni soraptu. Buning bir qisim sewebirini men özümning ilgiriki bir témisida qisqiche chüshendürüp ötken idim. Eger men uninggha yene azraq qoshumche qilsam, buning asosliq sewebi men birla waqitta bir qanche zatning matéryalini hezim qilib, ularni Uyghurche maqale qilip teyyarlap chiqishqa yétishelmeymen. Men közde tutuwatqan uningdin bashqa bezi muhim amillarmu bar. Mesilen, hazir Amérika, En'gliye qatarliq tereqqiy qilghan gherb ellirining hemmisi köchmen bolup kelgen Musulmanlar bar bolup, ularning töwendikidek alahidlikliri bar: (1) Ular turuwatqan dölet dunyadiki eng tereqqiy qilghan dölet. (2) Ularning nopusi ashu dölettiki nopuslarning aran 1 – 3 pirsentini teshkil qilidu. (3) U dölettiki Musulmanlarni qanun intayin qattiq qoghdaydu. Mesilen, birer aq tenlik bir Musulmanni yolsizliq qilip qattiq tillap qoysa, u aq tenlikni solap qoyidu. Emma, u döletlerdiki yerlik xelq 11-Séntebir weqesidin kéyin Musulmanlarni yürükide unchiwala yaxshi körüp ketmeydu. (4) U dölette yashawatqan, eslide bashqa Musulman döletliridin köchmen bolup kelgen kishilerning dini étiqadi özlirining ana wetinidiki kishilerningki bilen sélishturghanda sel susraq kélidu. (5) U Musulmanlar yashawatqan jem'iyette aq chékish we eydiz késili qatarliq bir qisim hazirqi zaman amilliri keltürüp chiqarghan, Musulman döletliride unchiwala éghir mewjut bolmighan ehwallar mewjut. (6) Ular bir dinsiz démokratik tüzüm astida yashaydu. Ereb elliridiki Musulmanlar bilen sélishturghanda, Uyghurlarning ehwali yuqiridiki gherb elliridiki Musulmanlarning ehwaligha köp yéqin kélidu. Yasir Qazi özi yashawatqan jem'iyettiki Musulmanlarning mesililirini hel qilish, we shu Musulmanlarni toghra yolgha yéteklesh yolida tirishiwatqan bir dini ziyaliy bolghachqa, Ottura Sherq elliridiki dangliq dini ziyaliylar bilen sélishturghanda, Yasir Qazining témiliri Uyghurlargha we Uyghur jem'iyitige bekrek mas kélidu. Men oqurmenler bu nuqtini hazirghiche xéli obdan hés qildi, dep oylaymen. Bu nuqta kéyinki yazmilar arqiliq téximu ayding bolidu.

Eger imkaniyiti bar qérindashlar bashqa dangliq dini ziyaliylarning matéryalini Uyghurche maqale qilip yollisa, biz ashundaq qilip parallél mangsaq, nahayiti yaxshi bolar idi.

Bezi qérindashlar men teyyarlighan Wahabi bilen Selefiler heqqidiki maqale bilen munasiwetlik bir qisim matéryallarni teyyarlap, torlarga yollighan bolup, men hazirghiche ulargha birer inkas qayturmidim. Men aldi bilen ashu matéryallarni teyyarlighan qérindashlarga chin könglümdin rehmet éytimen. Méning hazirqi muhim wezipem Zubeyir Qemerning maqalisidiki men ishletken mezmunning qandaqliqi bilen Téhran gézitidiki xewerning qandaqliqini éniqlap chiqish bolup, méning Wahabi bilen Selefi heqqidiki bashqa matéryallargha baha bérish salahiyitim yoq. Shunglashqa bu ishta qérindashlarning méni toghra chüshinishini soraymen. Shuning bilen bille, bezi qérindashlar torgha ashundaq matéryallarni yollap tursimu, méning bezi inkaslirimda «maqalemge bérilgen tenqidler konkrét bolmidi» dégendek sözlerni qilishim toghra emes bolup, men bu xataliqimni öz üstümge alimen, hemde buningdin kéyin diqqet qilimen.

Bir qisim qérindashlar izdinsh toridiki inkaslardin manga Yasir Qazidin jawab kelgenlikini bildi. Men uninggha jem'iy 3 qétim féyisbuk ([Facebook](#)) ta uchur yollap, uninggha özümning élxet adrésini dep bérüp, uningdin manga élxet arqiliq bir uchur yolliwétishini, méning uningdin soraydighan bir qanche so'alim barliqini éytqan idim. U manga élxet yazmay, méning 3-uchurumgha jawaben özining

féyisbuk témida manga bir qisqa uchur qaldurup, mundaq deptu: «Men intayin söyüdü. Uyghur qérindashlarga mendin salam éytip qoyung. Siler hazir intayin qiyin ötkellerge duch keldinglar – Iradenglarni boshashturmay, özünqlar ishinidighan öz ziyaliyliringlarning péshige ching ésilinglar. Men silerdin intayin yiraq yerde yashaymen. Méning meslihetim bilen méning usulum men yashawatqan zémindiki Musulmanlar bilen munasiwetlik.» Yasir Qazining bu xétidin uning Uyghurlargha petiwa bérishtek ishlarni qilishni xalimaydighanliqi chiqip turidu. Héch bolmighanda men ashundaq dep chüshendim. Men hergizmu uningdin petiwa sorimaqchi emes idim. Méning uningdin sorimaqchi bolghan eng muhim so'alim, uning Zubeyir Qemerning maqalisi bilen Téhran gézitining xewirige qandaq qaraydighanliqi idi. Men yene uningdin mektep oqushi bilen özlükidin din öginishning munasiwitini qandaq bir terep qilish kérekliki heqqide meslihet sorimaqchi idim. Men ümidni téxi üzüwetmidim. U Amérikining ichidimu toxtimay u yaq, bu yaqlargha bérup, doklat bérup turidighan bolghachqa, Amérikidiki Uyghurlardin birersining uning bilen körüshüp, bizning meqsitimizni uninggha uqturup qoyush pürsiti choqum chiqidu, dep oylaymen. Bu jehette yéngiliq meydan'gha kelgende, men oqurmenlerni choqum öz waqtida xewerlendürimen.

Yasir Qazining néme üçün yuqiriqidek jawab bérighanliqi uning yene bir léksiyiside éniq chüshendürülgen bolup, men uni özümning kéyinki témisida bayan qilimen.

Bu maqalini héchkimdin sorimay, menbesini bergen asasta bashqa her qandaq torgha chiqarsingiz, yaki élkitabqa oxshash bashqa her qandaq shekilde ishletsingiz boluwéridu. Bu maqale barliq Uyghurlargha mensup.

Paydilinish Matériyalliri:

[1] Khutbah: Difficult begets ease ~ Dr. Yasir Qadhi | 6th December 2013

<https://www.youtube.com/watch?v=v7Cx6hBhEgq>

Khutbah: Difficult begets ease ~ Dr. Yasir Qadhi | 6th Decembe...

1-resim: Yasir Qazi mezkur xutbini bériwatqan waqittiki bir körünüş.